

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่องผลของ โครงการศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ครั้งนี้ครอบคลุมสาระสำคัญต่าง ๆ คือ วัตถุประสงค์ของการวิจัย สมมติฐานในการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลของ โครงการศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา โดยแยกการศึกษาผลออกเป็น 4 ด้าน คือ

- 1.1 ด้านการประกอบอาชีพและ เพิ่มพูนรายได้
- 1.2 ด้านความผูกพันในท้องถิ่น
- 1.3 ด้านการศึกษาต่อเนื่อง
- 1.4 ด้านการเป็นผู้นำและ เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชน

2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบผลทั้ง 4 ด้าน ระหว่างผู้สำเร็จหลักสูตรเกษตรครบวงจร และหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น

สมมติฐานในการวิจัย

ผลของ โครงการศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ระหว่างผู้สำเร็จหลักสูตรเกษตรครบวงจร และหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น แตกต่างกันทุกด้าน คือ

1. ด้านการประกอบอาชีพและ เพิ่มพูนรายได้
2. ด้านความผูกพันในท้องถิ่น
3. ด้านการศึกษาต่อเนื่อง
4. ด้านการเป็นผู้นำและ เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย ตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

1.1 ผู้สำเร็จหลักสูตร เกษตรกรบวจรและหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นจากชั้นเรียน ภายในศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดนจังหวัดปราจีนบุรี ปีพ.ศ. 2530 - 2533 จำนวน 2,253 คน โดยมีกลุ่มตัวอย่าง 577 คน ซึ่งเป็นขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ยอมรับได้ตามสูตรของทาโร ยามาเน่

1.2 ผู้นำท้องถิ่นในพื้นที่เป้าหมาย ของโครงการศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา จำนวน 8 คน ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ดังนี้

1.2.1 ผู้นำท้องถิ่น ในพื้นที่เป้าหมายหลักได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน บ้านคลองไก่อีถือน หมู่ที่ 5 ตำบลไทยอุดม อำเภอคลองหาด จังหวัดปราจีนบุรี และผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองและกรรมการฝ่ายการคลังหมู่บ้านบ้านหนองไผ่ หมู่ที่ 5 ตำบลตาพระยา อำเภอตาพระยา จังหวัดปราจีนบุรี

1.2.2 ผู้นำท้องถิ่น ในพื้นที่เป้าหมายทั่วไปได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายปกครองและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน บ้านคำเจริญ หมู่ที่ 10 ตำบลท่าเกษม อำเภอสระแก้ว จังหวัดปราจีนบุรี

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นดังนี้

2.1 แบบสอบถาม แบ่งเป็น 3 ตอน โดยมีเนื้อหาสาระสำคัญ ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบ

ตอนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของการฝึกอบรมวิชาชีพ

ตอนที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับผลของโครงการศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎร

ไทยบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา 4 ด้าน คือ

1. ด้านการประกอบอาชีพ และเพิ่มพูนรายได้
2. ด้านความผูกพันในท้องถิ่น
3. ด้านการศึกษาต่อเนื่อง
4. ด้านการเป็นผู้นำและเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชน

2.2 แบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) แบ่งเป็น 3 ตอน โดยมีเนื้อหาสาระสำคัญ ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นคำถามข้อมูลเบื้องต้น ของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 เป็นคำถาม ความคิดเห็นเกี่ยวกับภาพรวมโครงการศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา

ตอนที่ 3 เป็นคำถามความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรมของผู้สำเร็จหลักสูตรตามผลของ โครงการศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่าง 682 คน และได้รับแบบสอบถามคืน 577 ฉบับ ซึ่งเป็นจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ยอมรับได้ ตามสูตรของทาคิยามาเน่ และสัมภาษณ์ผู้นำท้องถิ่น ในพื้นที่ 3 หมู่บ้าน โดยผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง จำนวน 8 คน

4. การวิเคราะห์ข้อมูลคำถามประเภทให้เลือกตอบและคำถามประเภทปลายเปิด วิเคราะห์โดยจัดกลุ่มและคำนวณหาค่าร้อยละ แล้วนำเสนอในรูปตาราง ความเรียงและข้อมูลดิบ ในบางรายการ ส่วนคำถามประเภทมาตราส่วน ประมาณค่า วิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) นอกจากนี้ การศึกษาเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่าง ค่าเฉลี่ยผลของโครงการศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ระหว่างผู้สำเร็จ

หลักสูตรเกษตรครบวงจรและหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น วิเคราะห์โดยใช้สถิติทดสอบ ที (t-test) ที่ระดับนัยสำคัญ .01 และ .05

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย สรุปได้โดยแบ่งเป็น 4 ตอน ดังรายละเอียดที่จะนำเสนอ ตามลำดับดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่าง

1. เพศกลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง คือเพศชาย จำนวน 373 คน หรือร้อยละ 64.64 ส่วนเพศหญิงจำนวน 204 คน หรือร้อยละ 35.36
2. อายุ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุตั้งแต่ 15-20 ปี จำนวน 253 คนหรือ ร้อยละ 43.85 รองลงมาคืออายุ 20-25 ปี จำนวน 234 คนหรือร้อยละ 40.55 อายุ 25-30ปี จำนวน 69 คนหรือร้อยละ 11.96 อายุ 30-35 ปี มี 16 คนหรือร้อยละ 2.77 และอายุ 35 ปี ขึ้นไปมี 5 คนหรือร้อยละ 0.87
3. สถานภาพสมรส กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นโสดจำนวน 436 คน หรือร้อยละ 75.56 รองลงมาคือ แต่งงานแล้ว จำนวน 135 คน หรือร้อยละ 23.40 และเป็นหม้ายจำนวน 6 คน หรือร้อยละ 1.04
4. ระดับการศึกษา กลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวน 417 คน หรือร้อยละ 72.27 รองลงมาคือ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 98 คนหรือ ร้อยละ 16.98 และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 54 คนหรือร้อยละ 9.36
5. ปีที่สำเร็จ กลุ่มตัวอย่างสำเร็จการศึกษาปี พ.ศ. 2533 จำนวน 169 คน หรือร้อยละ 29.30 ปี พ.ศ. 2531 จำนวน 139 คน หรือร้อยละ 24.09 ปี พ.ศ. 2532 จำนวน 137 คน หรือร้อยละ 23.74 และปี พ.ศ. 2530 จำนวน 132 คน หรือร้อยละ 22.87
6. หลักสูตรที่สำเร็จ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่สำเร็จวิชาชีพอุตสาหกรรม จำนวน 238 คน หรือร้อยละ 41.25 รองลงมาคือ วิชาชีพคหกรรม จำนวน 195 คน หรือร้อยละ 33.80 วิชาชีพเกษตรครบวงจร จำนวน 97 คนหรือร้อยละ 16.81 และวิชาชีพทั่วไป จำนวน 47 คนหรือร้อยละ 8.14

7. ประเภทของหมู่บ้านที่พักอาศัย กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อาศัยอยู่หมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง จำนวน 242 คน หรือร้อยละ 41.94 รองลงมาคือหมู่บ้านปกติ จำนวน 224 คนหรือร้อยละ 38.82 หมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน จำนวน 72 คน หรือร้อยละ 12.48

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการฝึกอบรมวิชาชีพ

1. กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็น ด้านความพึงพอใจที่ได้รับการฝึกอบรมวิชาชีพส่วนใหญ่ ในด้านเนื้อหาวิชาชีพ จำนวน 173 คน หรือร้อยละ 29.98 รองลงมาคือ เครื่องมือวิชาชีพ และวัสดุอุปกรณ์ จำนวน 130 คนหรือร้อยละ 22.53 และกิจกรรมตลาดนัดอาชีพ จำนวน 78 คน หรือร้อยละ 13.52

2. กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็น ด้านความพร้อมของครูผู้สอนในชั้นเรียนส่วนใหญ่ ในด้านได้มีการเตรียมการสอนและตั้งใจถ่ายทอดให้ผู้เรียนจำนวน 311 คนหรือร้อยละ 53.90 รองลงมาคือใช้สื่อต่าง ๆ และอุปกรณ์การสอนได้ดีจำนวน 84 คน หรือร้อยละ 14.56 และรู้เนื้อหาวิชาชีพเป็นอย่างดี จำนวน 66 คน หรือร้อยละ 11.44

3. กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็น ด้านการใช้สื่อและอุปกรณ์ในการเรียน การสอน (เครื่องมือและวัสดุ) ส่วนใหญ่ เห็นว่าใช้สื่อและอุปกรณ์การสอนอย่างพอเพียงมีจำนวน 304 คน หรือร้อยละ 52.69 รองลงมาคือขาดแคลนสื่อและอุปกรณ์การสอนมีจำนวน 150 คน หรือร้อยละ 26.00 และไม่ค่อยได้มีการใช้สื่อและอุปกรณ์การสอน มีจำนวน 85 คน หรือร้อยละ 14.73

4. กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็น ด้านสิ่งที่ได้เรียนรู้นำไปใช้ประโยชน์ในการทำงานในท้องถิ่น ส่วนใหญ่ในระดับปานกลาง จำนวน 303 คน หรือร้อยละ 52.52 รองลงมาคือระดับน้อย มีจำนวน 94 คนหรือร้อยละ 16.29 ไม่สามารถนำไปใช้ได้เลยจำนวน 92 คน หรือร้อยละ 15.94 และระดับมาก จำนวน 88 คน หรือร้อยละ 15.25 และเหตุผลที่ไม่สามารถนำไปใช้ได้เลย เรียงลำดับมากไปหาน้อย 5 อันดับ ดังนี้

1. ขาดทุนทรัพย์
2. ขาดอุปกรณ์, เครื่องมือ
3. ไม่มีความชำนาญ
4. ไม่มีแรงจูงใจ

5. สภาพแวดล้อมไม่อำนวย

5. กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็น ด้านการจัดกิจกรรมที่มีประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพในท้องถิ่นมากที่สุด ส่วนใหญ่คือการจัดตลาดนัดอาชีพ จำนวน 203 คน หรือร้อยละ 36.22 รองลงมา คือกองทุนหมุนเวียน มีจำนวน 185 คนหรือร้อยละ 32.06 และการจัดทัศนศึกษาอาชีพ จำนวน 159 คน หรือร้อยละ 27.56

6. กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็น ด้านการปรับปรุงการจัดฝึกอบรมวิชาชีพของศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดนจังหวัดปราจีนบุรี ส่วนใหญ่ในด้านระยะเวลาในการฝึกอบรมจำนวน 112 คน หรือร้อยละ 19.42 รองลงมาคือ ด้านสภาพบรรยากาศ ตลอดจนถึงอำนวยความสะดวกจำนวน 91 คน หรือร้อยละ 15.77 ด้านกิจกรรมเช่นตลาดนัดวิชาชีพ ทัศนศึกษาอาชีพและกองทุนหมุนเวียน จำนวน 86 คน หรือร้อยละ 14.91

ตอนที่ 3 ผลของโครงการศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา

1. ด้านการประกอบอาชีพและเพิ่มพูนรายได้ กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงลักษณะหรือพฤติกรรมเพิ่มขึ้นระดับปานกลาง คือ มีความหวังและความมั่นใจในการประกอบอาชีพ ($\bar{X} = 3.49$ S.D. = 1.06) รู้จักช่องทางในการประกอบอาชีพ ($\bar{X} = 3.04$ S.D. = 1.03) มีรายได้จากการประกอบอาชีพเดิม ($\bar{X} = 2.64$ S.D. = 0.93) ลดรายจ่ายที่ต้องใช้ในชีวิตประจำวัน ($\bar{X} = 2.58$ S.D. = 0.99) มีอาชีพเสริมหรืออาชีพรอง ($\bar{X} = 2.57$ S.D. = 1.05) และทั้งด้านอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.49$ S.D. = 0.57)

2. ด้านความผูกพันในท้องถิ่น กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงลักษณะหรือพฤติกรรมเพิ่มขึ้นระดับมาก คือหวงแหนและเห็นคุณค่าของสาธารณสมบัติในท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.93$ S.D. = 0.97) เข้าร่วมกิจกรรมในวันหยุดตามประเพณีของหมู่บ้าน ($\bar{X} = 3.67$ S.D. = 1.05) ตั้งใจที่จะอาศัยและประกอบอาชีพในท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.63$ S.D. = 1.15) ขวนขวายหางานทำหรือประกอบอาชีพในท้องถิ่นมากกว่าออกไปรับจ้างนอกท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.54$ S.D. = 1.14) และทั้งด้านอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.44$ S.D. = 0.47)

3. ด้านการศึกษาต่อเนื่อง กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงลักษณะหรือพฤติกรรมเพิ่มขึ้น ระดับมาก คือ ต้องการที่จะแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร ($\bar{X} = 3.71$ S.D. = 0.99) ระดับปานกลาง คือ แสวงหาข่าวสาร ความรู้จากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ($\bar{X} = 3.47$ S.D. = 1.09) ได้รู้หนังสือหรืออ่านออกเขียนได้ ($\bar{X} = 3.34$ S.D. = 0.85) ติดตามข่าวสารต่าง ๆ จากผู้อื่นและสื่อมวลชน ($\bar{X} = 3.29$ S.D. = 1.02) รู้จักใช้แหล่งความรู้และสื่อต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ($\bar{X} = 3.05$ S.D. = 1.05) มีโอกาสในการศึกษาต่อในทักษะที่ได้รับการฝึกอบรมมา ($\bar{X} = 2.52$ S.D. = 1.05) และทั้งด้านอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.77$ S.D. = 0.68)

4. ด้านการเป็นผู้นำและเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชน กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงลักษณะหรือพฤติกรรมเพิ่มขึ้น ระดับมาก คือ สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ($\bar{X} = 3.69$ S.D. = 0.89) รับฟังคำตำหนิหรือข้อผิดพลาดของตนเองได้ ($\bar{X} = 3.60$ S.D. = 1.00) ระดับปานกลางคือมีความเชื่อมั่นในตัวเองและกล้าแสดงออก ($\bar{X} = 3.23$ S.D. = 0.95) รักษาคุณแลและรับผิดชอบในสาธารณสมบัติของชุมชน ($\bar{X} = 3.23$ S.D. = 0.98) ให้ความร่วมมือในกิจกรรมการพัฒนารัฐ ($\bar{X} = 3.20$ S.D. = 1.01) สามารถพึ่งตัวเองในด้านการเงิน ($\bar{X} = 2.82$ S.D. = 1.02) เข้าร่วมฟังการประชุมหรือชี้แจงในการประชุมของท้องถิ่น ($\bar{X} = 2.81$ S.D. = 1.09) แสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ได้ทุกโอกาส ($\bar{X} = 2.68$ S.D. = 0.93) และทั้งด้านอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.91$ S.D. = 0.64)

3.1 ผลของ โครงการศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา

ของผู้สำเร็จหลักสูตรเกษตรครบวงจร

3.1.1 ด้านการประกอบอาชีพและเพิ่มพูนรายได้ กลุ่มตัวอย่าง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงลักษณะหรือพฤติกรรมเพิ่มขึ้นระดับมาก คือมีความหวังและความมั่นใจในการประกอบอาชีพ ($\bar{X} = 3.76$ S.D. = 0.93) ระดับปานกลาง คือรู้จักช่องทางในการประกอบอาชีพ ($\bar{X} = 3.22$ S.D. = 0.83) ลดรายจ่ายที่ต้องใช้ในชีวิตประจำวันลงได้ ($\bar{X} = 2.73$

S.D. = 0.95) มีอาชีพเสริมหรืออาชีพรอง ($\bar{X} = 2.68$ S.D. = 1.03) และทั้งด้านอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.61$ S.D. = 0.54)

3.1.2 ด้านความผูกพันในท้องถิ่น กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงลักษณะหรือพฤติกรรมเพิ่มขึ้นระดับมาก คือ หวงแหนและเห็นคุณค่าของสาธารณสมบัติในท้องถิ่น ($\bar{X} = 4.26$ S.D. = 0.72) เข้าร่วมกิจกรรมในวันหยุดตามประเพณีของหมู่บ้าน ($\bar{X} = 3.81$ S.D. = 0.98) ตั้งใจที่จะอาศัยจะประกอบอาชีพในท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.80$ S.D. = 1.05) ขวนขวายทำงานหรือประกอบอาชีพในท้องถิ่นมากกว่ารับจ้างนอกท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.56$ S.D. = 1.04) หาโอกาสช่วยงานของเพื่อนบ้านและวัด ($\bar{X} = 3.56$ S.D. = 0.92) และทั้งด้านอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.72$ S.D. = 0.62)

3.1.3 ด้านการศึกษาต่อเนื่อง กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงลักษณะหรือพฤติกรรมเพิ่มขึ้นระดับมาก คือ ต้องการที่จะแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร ($\bar{X} = 3.72$ S.D. = 0.98) แสวงหาข่าวสาร ความรู้ จากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ($\bar{X} = 3.52$ S.D. = 0.99) ระดับปานกลาง คือ ติดตามข่าวสารต่าง ๆ จากผู้อื่น และสื่อมวลชน ($\bar{X} = 3.45$ S.D. = 0.94) ได้รู้หนังสือและอ่านออกเขียนได้ ($\bar{X} = 3.41$ S.D. = 0.80) รู้จักใช้แหล่งความรู้และสื่อต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ($\bar{X} = 3.19$ S.D. = 0.96) มีโอกาสในการศึกษาต่อในทักษะที่ได้รับการฝึกอบรมมา ($\bar{X} = 2.74$ S.D. = 1.02) ได้พบผู้ประกอบการ วิทยากรหรือผู้เชี่ยวชาญในวิชาชีพ ($\bar{X} = 2.63$ S.D. = 1.07) และทั้งด้านอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.88$ S.D. = 0.51)

3.1.4 ด้านการเป็นผู้นำและเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชนกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงลักษณะหรือพฤติกรรมเพิ่มขึ้นระดับมาก คือ สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ($\bar{X} = 3.78$ S.D. = 0.80) รับฟังคำตำหนิหรือข้อผิดพลาดของตนเองได้ ($\bar{X} = 3.72$ S.D. = 0.97) ระดับปานกลาง คือ ให้ความร่วมมือในกิจกรรมการพัฒนาของรัฐ ($\bar{X} = 3.34$ S.D. = 0.88) เข้าร่วมฟังการประชุมหรือชี้แจง ในการประชุมของท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.34$ S.D.

= 1.01) รักษาดูแลและรับผิดชอบในสาธารณสมบัติของชุมชน ($\bar{X} = 3.31$ S.D. = 0.89) มีความเชื่อมั่นในตัวเองและกล้าแสดงออก ($\bar{X} = 3.25$ S.D. = 0.79) สามารถพึ่งตนเองได้ในด้านการเงิน ($\bar{X} = 3.15$ S.D. = 0.86) เป็นสมาชิก ชมรม กลุ่มหรือโครงการต่าง ๆ ($\bar{X} = 3.09$ S.D. = 1.05) แสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ได้ทุกโอกาส ($\bar{X} = 2.69$ S.D. = 1.03) และทั้งด้านอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.04$ S.D. = .54)

3.2 ผลของโครงการศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชาของผู้สำเร็จหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น

3.2.1 ด้านการประกอบอาชีพและเพิ่มพูนรายได้ กลุ่มตัวอย่าง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงลักษณะหรือพฤติกรรมเพิ่มขึ้นระดับปานกลาง คือรู้จักช่องทางในการประกอบอาชีพ ($\bar{X} = 3.00$ S.D. = 1.06) มีรายได้จากการประกอบอาชีพเดิม ($\bar{X} = 2.63$ S.D. = 0.95) มีอาชีพเสริมหรืออาชีพรอง ($\bar{X} = 2.55$ S.D. = 1.05) และลดรายจ่ายที่ต้องใช้ในชีวิตประจำวันลงได้ ($\bar{X} = 2.54$ S.D. = 0.99) และทั้งด้านอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.46$ S.D. = 0.46)

3.2.2 ด้านความผูกพันในท้องถิ่น กลุ่มตัวอย่าง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงลักษณะหรือพฤติกรรมเพิ่มขึ้นระดับมากคือหวงแหนและเห็นคุณค่าของสาธารณสมบัติในท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.85$ S.D. = 1.00) เข้าร่วมกิจกรรมในวันหยุดตามประเพณีของหมู่บ้าน ($\bar{X} = 3.64$ S.D. = 1.05) ตั้งใจที่จะอาศัย และประกอบอาชีพในท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.58$ S.D. = 1.15) และทั้งด้านอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.21$ S.D. = 0.68)

3.2.3 ด้านการศึกษาต่อเนื่อง กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงลักษณะหรือพฤติกรรมเพิ่มขึ้นระดับมาก คือ ต้องการที่จะแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร ($\bar{X} = 3.70$ S.D. = 0.98) แสวงหาข่าวสาร ความรู้จากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ($\bar{X} = 3.48$ S.D. = 1.11) ติดตามข่าวสารต่าง ๆ จากผู้อื่นและสื่อมวลชน ($\bar{X} = 3.26$ S.D. = 1.03) รู้จักใช้แหล่งความรู้และสื่อต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ($\bar{X} = 3.01$

S.D. = 1.06) ได้พบผู้ประกอบการ วิทยากร หรือผู้เชี่ยวชาญในวิชาชีพ ($\bar{X} = 2.88$ S.D. = 1.13) และทั้งด้านอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.75$ S.D. = 0.58)

3.2.4 ด้านการเป็นผู้นำและเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชนกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงหรือพฤติกรรมเพิ่มขึ้นระดับมาก คือ สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ($\bar{X} = 3.67$ S.D. = 0.90) รับฟังคำตำหนิหรือข้อผิดพลาดของตัวเองได้ ($\bar{X} = 3.57$ S.D. = 1.00) ระดับปานกลาง คือ มีความเชื่อมั่นในตัวเองและกล้าแสดงออก ($\bar{X} = 3.33$ S.D. = 0.98) รักษาดูแลและรับผิดชอบสาธารณสมบัติของชุมชน ($\bar{X} = 3.20$ S.D. = 1.00) ให้ความร่วมมือในกิจกรรมการพัฒนาของรัฐ ($\bar{X} = 3.17$ S.D. = 1.02) สามารถพึ่งตนเองได้ด้านการเงิน ($\bar{X} = 2.76$ S.D. = 1.08) เข้าร่วมฟังการประชุมชี้แจงของท้องถิ่น ($\bar{X} = 2.73$ S.D. = 1.09) แสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ได้ทุกโอกาส ($\bar{X} = 2.67$ S.D. = 1.05) และทั้งด้านอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.88$ S.D. = 0.64)

ตอนที่ 4 ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยผลของ โครงการศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ระหว่างผู้สำเร็จหลักสูตรเกษตรครบวงจรและหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ใน 4 ด้าน

1. ด้านการประกอบอาชีพและเพิ่มพูนรายได้ ผู้สำเร็จหลักสูตรเกษตรครบวงจรและหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น มีค่าเฉลี่ยไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 จำนวน 8 ข้อ คือ มีรายได้จากการประกอบอาชีพเดิม สามารถเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรหรือมีลูกค้า มีอาชีพเสริมหรืออาชีพรอง ลดรายจ่ายที่ต้องใช้ในชีวิตประจำวันลงได้ มีความสามารถในการจัดการทางซื้อ-ขาย การโฆษณา สามารถขยายอาชีพหรือบริการ มีเงินเก็บออม ได้กลุ่มอาชีพในท้องถิ่น และแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 จำนวน 2 ข้อ คือ รู้จักช่องทางในการประกอบอาชีพ มีความหวังและความมั่นใจในการประกอบอาชีพ โดยผู้สำเร็จหลักสูตรเกษตรครบวงจรมีค่าเฉลี่ยมากกว่าผู้สำเร็จหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น และเมื่อรวมทั้งด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

2. ด้านความผูกพันในท้องถิ่น ผู้สำเร็จหลักสูตรเกษตรครบวงจรและหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น มีค่าเฉลี่ยไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ที่ระดับ .05 จำนวน 9 ข้อ คือตั้งใจที่จะอาศัยและประกอบอาชีพในท้องถิ่น ห้ามมิให้เพื่อนบ้านหรือบุตรหลานไปทำงานต่างถิ่น หาโอกาสช่วยงานของเพื่อนบ้านและวัด ชวนชวยหางานทำหรือประกอบอาชีพในท้องถิ่น ชักชวนเพื่อนบ้านให้ประกอบอาชีพในท้องถิ่น ร่วมกิจกรรมในวันหยุดตามประเพณีของหมู่บ้าน อุทิศเสียสละ กำลังกายเพื่อพัฒนาท้องถิ่น นำความรู้ไปช่วยเหลือหรือฝึกอบรมเพื่อนบ้าน บอกกล่าวหรือช่วยเผยแพร่ชื่อเสียงของท้องถิ่น และแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 จำนวน 1 ข้อ คือหวงแหนและเห็นคุณค่าของสาธารณสมบัติในท้องถิ่น โดยผู้สำเร็จหลักสูตรเกษตรครบวงจรมีค่าเฉลี่ยมากกว่าผู้สำเร็จหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น และเมื่อรวมทั้งด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

3. ด้านการศึกษาต่อเนื่อง ผู้สำเร็จหลักสูตรเกษตรครบวงจรและหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นมีค่าเฉลี่ยไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 จำนวน 6 ข้อ คือ แสวงหาความรู้ จากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เข้ารับการฝึกอบรมโครงการต่าง ๆ ต้องการที่จะแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร รู้จักใช้แหล่งความรู้และสื่อเพื่อประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ติดตามข่าวสารต่าง ๆ จากผู้อื่นและสื่อมวลชน ฟังการอภิปราย การสัมมนา การโต้วาทีหรือการพูดคุยเป็นหมู่คณะ และแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 จำนวน 4 ข้อ คือรู้หนังสือหรืออ่านออกเขียนได้ ได้พบปะผู้ประกอบการ วิทยากรหรือผู้เชี่ยวชาญในวิชาชีพมีโอกาสในการศึกษาต่อในทักษะที่ได้รับ การฝึกอบรมมา ได้ไปทัศนศึกษาหรือศึกษาดูงานอาชีพ โดยผู้สำเร็จหลักสูตรเกษตรครบวงจรจะมีค่าเฉลี่ยมากกว่าผู้สำเร็จหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น และเมื่อรวมทั้งด้านแล้ว แตกต่างกันมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

4. ด้านการเป็นผู้นำและเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชน ผู้สำเร็จหลักสูตรเกษตรครบวงจรและหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น มีค่าเฉลี่ยไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ที่ระดับ .05 จำนวน 7 ข้อ คือ มีความเชื่อมั่นในตัวเองและกล้าแสดงออก รักษาดูแลและรับผิดชอบในสาธารณสมบัติของชุมชน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ รับฟังคำตำหนิหรือข้อผิดพลาดของตัวเองได้ ให้ความร่วมมือในกิจกรรมการพัฒนารัฐ แสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ได้ทุกโอกาส เป็นประธาน

หรือหัวหน้ากลุ่มของโครงการต่าง ๆ และแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 จำนวน 3 ข้อ คือ ร่วมฟังการประชุมหรือชี้แจงของท้องถิ่น สามารถพึ่งตนเองได้ในด้านการเงิน เป็นสมาชิกกลุ่ม หรือโครงการต่าง ๆ โดยผู้สำเร็จหลักสูตรเกษตรครบวงจรมีค่าเฉลี่ยมากกว่าผู้สำเร็จหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น และเมื่อรวมทั้งด้านแล้วแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

การอภิปรายผลการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ มีประเด็นที่ควรนำมาอภิปราย ดังต่อไปนี้

1. ด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับการฝึกอบรมวิชาชีพ

1.1 จากการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในท้องถิ่นของผู้สำเร็จการฝึกอบรมวิชาชีพ ส่วนมากนำไปใช้ในระดับปานกลาง (ร้อยละ 52.52) รองลงมาคือระดับน้อย (ร้อยละ 16.29) และไม่สามารถนำไปใช้ได้เลย (ร้อยละ 15.94) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า มีการนำความรู้ไปใช้ในท้องถิ่น ค่อนข้างต่ำ และจากคำถามปลายเปิด สำหรับผู้ที่ไม่สามารถนำไปใช้ได้เลยนั้นเป็นเพราะขาดทุนทรัพย์ ขาดอุปกรณ์เครื่องมือ ไม่มีความชำนาญพอ ไม่มีแรงจูงใจ สภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวย ไม่มีที่ทำงาน ขาดผู้นำ ไม่กล้าลงทุนกลัวไม่คุ้ม ประกอบอาชีพอื่น และไปศึกษาต่อ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ กรมการพัฒนารัฐบาล (2528) ในการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อเนื่องจากการฝึกอาชีพเยาวชนระยะยาวของศูนย์เยาวชนตำบล ซึ่งพบว่าสมาชิกศูนย์เยาวชนมีกิจกรรมต่อเนื่องไม่มากนัก (ร้อยละ 37.40) เนื่องจากขาดเงินทุนสนับสนุนและความรู้ที่ฝึกอาชีพไม่ชำนาญพอ

1.2 การปรับปรุงการจัดฝึกอบรมวิชาชีพของศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทย บริเวณชายแดนจังหวัดปราจีนบุรี กลุ่มตัวอย่างเห็นว่า ควรปรับปรุงด้านระยะเวลาในการฝึกอบรมมากที่สุด (ร้อยละ 19.42) โดยเพิ่มระยะเวลาจาก 3 เดือนเป็น 4-6 เดือนและเน้นภาคปฏิบัติ ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ อารยา นครเขตต์ (2533) ในการศึกษาแนวโน้มการจัดการศึกษาวิชาชีพระยะสั้นของกรมการศึกษานอกโรงเรียน โดยใช้วิธีการเทคนิคเดลฟาย พบว่ากลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าเป็นแนวโน้มที่เป็นไปได้มากที่สุด เกี่ยวกับหลักสูตรและโครงการสอนวิชาชีพระยะสั้น ของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ในช่วงแผนพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียนระยะที่ 7 ปี พ.ศ. 2535-2539 ดังนี้ หลักสูตรและโครงการสอนมีระยะการฝึกสั้น ๆ

เรียนจบเร็ว แต่อย่างไรก็ตาม ในการเพิ่มระยะเวลานั้น กลุ่มตัวอย่างต้องการให้เน้นหนักภาคปฏิบัติ ซึ่งตรงกับข้อคิดของ มานพ กาละดี (2518) ซึ่งกล่าวว่าหลักสูตรอบรมวิชาชีพเกษตรกรรมควรเน้นหนักในเชิงปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี และรวมไปถึงกิจกรรมเสริมต่าง ๆ ซึ่งช่วยให้เกิดการฝึกทักษะมากขึ้น เช่น ตลาดนัดอาชีพ ทักษะศึกษาอาชีพ การแข่งขันทักษะ

2. ด้านผลของโครงการศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชาพบว่า

2.1 ด้านการประกอบอาชีพและเพิ่มพูนรายได้ อยู่ในระดับน้อย ซึ่งเมื่อพิจารณา รายชื่อแล้วผู้สำเร็จหลักสูตร มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงลักษณะหรือพฤติกรรม คือ มีความหวังและความมั่นใจในการประกอบอาชีพเพิ่มขึ้นในระดับปานกลาง และได้เข้ากลุ่มอาชีพในท้องถิ่นเพิ่มขึ้นในระดับน้อย ที่เป็นดังนี้เพราะการเข้ารับการฝึกอบรมวิชาชีพได้ทำให้ผู้สำเร็จหลักสูตรมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านความรู้สึก (Feeling) ตามที่นักจิตวิทยาและนักวัดผล ได้จำแนก ออกเป็น 3 พวก (วิลาค สิงหวิสัย, 2520) คือ พฤติกรรมด้านความคิด (Thinking) เช่น ความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถในการนำไปใช้ ความรู้สึก (Feeling) เช่น ความสนใจ ความเชื่อ เจตคติและการกระทำ (Acting) ในกรณีนี้ผู้สำเร็จหลักสูตรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้สึกมากที่สุด กล่าวคือ มีความหวังและความมั่นใจในการประกอบอาชีพ เพราะได้รับความรู้ความสามารถจากการเข้ารับการฝึกอบรมนั่นเอง สำหรับการได้เข้าร่วมกลุ่มอาชีพในท้องถิ่น มีการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุดทั้งนี้เนื่องมาจากในท้องถิ่นยังมีการรวมกลุ่มอาชีพไม่มากนัก หรือไม่สะดวกในการที่จะเข้าร่วมกลุ่มอาชีพ เพราะต้องอาศัยปัจจัยอื่น ๆ ประกอบ เช่น เงิน อุปกรณ์ เวลา ความสมัครใจ และความพร้อม อีกทั้งการรวมกลุ่มอาชีพนี้จะมีการรวมตัวกันเฉพาะในหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน (ปชด.) หมู่บ้านอาสาพัฒนา และป้องกันตนเอง (อพป.) สำหรับหมู่บ้านทั่วไปหรือหมู่บ้านปกติ ไม่มีการรวมกลุ่มอาชีพอย่างเด่นชัด ทำให้การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวน้อย นอกจากนี้ การฝึกอบรมวิชาชีพบางวิชายังไม่สอดคล้องกับตลาดแรงงาน อีกทั้งผู้สำเร็จหลักสูตรเอง ไม่มีความชำนาญในทักษะเพียงพอและส่วนมากนำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน มากกว่านำไปประกอบอาชีพหลัก (สัมภาษณ์ นางชัชวราณ อยู่เอี่ยม เจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน บ้านคลองไก่อ่เถื่อน ตำบล

ไทยอุดม อำเภอคลองหาด จังหวัดปราจีนบุรี) จึงทำให้ด้านการประกอบอาชีพและเพิ่มพูนรายได้เปลี่ยนแปลงในระดับน้อย

2.2 ด้านความผูกพันในท้องถิ่นอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งเมื่อพิจารณารายชื่อแล้ว ผู้สำเร็จหลักสูตรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงลักษณะหรือพฤติกรรม คือห่วงแหนและเห็นคุณค่าของสาธารณสมบัติในท้องถิ่น ชาวชายหางานทำหรือประกอบอาชีพในท้องถิ่นมากกว่ารับจ้างนอกท้องถิ่นเพิ่มขึ้นในระดับมาก และห้ามมิให้เพื่อนบ้านหรือบุตรหลานไปทำงานต่างถิ่นเพิ่มขึ้นในระดับน้อย ทั้งนี้เนื่องจากการเข้ารับการฝึกอบรมวิชาชีพ ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทางอ้อมกล่าวคือ หลังจากที่สำเร็จการฝึกอบรมวิชาชีพแล้ว ผู้สำเร็จหลักสูตรส่วนมากคิดที่จะประกอบอาชีพและอาศัยอยู่ในท้องถิ่นเดิม (สัมภาษณ์ ผู้ใหญ่บุญธรรม มาลา ผู้ใหญ่บ้านบ้านคลองไก่อีถ่อน หมู่ที่ 5 ตำบลไทยอุดม อำเภอคลองหาด จังหวัดปราจีนบุรี) กอรปกับมีความหวังและมั่นใจในการประกอบอาชีพเพิ่มมากขึ้น จึงมีการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เพิ่มมากตามไปด้วย สำหรับการห้ามมิให้เพื่อนบ้านและบุตรหลานออกไปทำงานนอกท้องถิ่นมีการเปลี่ยนแปลงน้อย เพราะทราบดีว่า การห้ามนั้นไม่มีประโยชน์อันใดในเมื่อสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น ไม่เอื้ออำนวยต่อการประกอบอาชีพ และเมื่อออกไปแล้วสามารถที่จะนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ มีรายได้ดีกว่าอยู่ในท้องถิ่น หรือการไปทำงานนอกท้องถิ่นเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์ให้ชำนาญมากขึ้น ด้วยเหตุผลเหล่านี้ ผู้สำเร็จหลักสูตรจึงมีการเปลี่ยนแปลงห้ามมิให้เพื่อนบ้านและบุตรหลานออกไปทำงานนอกท้องถิ่นน้อย

2.3 ด้านการศึกษาต่อเนื่อง อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งเมื่อพิจารณารายชื่อแล้ว ผู้สำเร็จหลักสูตรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงลักษณะหรือพฤติกรรม คือต้องการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร เพิ่มขึ้นในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของธำรง แสงอรุณ (2526) ซึ่งพบว่าเกษตรกร ที่ผ่านการอบรมเกษตรกรกรมหลักสูตรระยะสั้น ของวิทยาลัยเกษตรกรรมสงขลา ต้องการที่จะเข้ารับการฝึกอบรมเพิ่มเติม และกองแผนงานและวิจัย (2524) ยืนยันว่าได้มีการเปลี่ยนแปลงเจตคติของผู้ผ่านการอบรม คือรู้จักขวนขวาย แสวงหาแหล่งความรู้และขอความช่วยเหลือเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ จากการที่ผู้สำเร็จหลักสูตรได้มีโอกาสเข้าถึงแหล่งข้อมูลและเรียนรู้วิธีการใช้ข้อมูล จากกระบวนการเข้าฝึกอบรมวิชาชีพ จึงทำให้เกิดการใฝ่รู้มากกว่าเดิม สำหรับการ

เปลี่ยนแปลงด้านได้ไปที่คนศึกษาหรือศึกษาดูงานอาชีพน้อย ทั้งนี้เนื่องจากการได้ไปที่คนศึกษาหรือศึกษาดูงานอาชีพนั้น ต้องอาศัยปัจจัยต่าง ๆ เช่น โอกาส ระยะเวลา ทุนและผู้ชี้แนะ ซึ่งผู้สำเร็จหลักสูตรจะมีข้อจำกัดใน ปัจจัยดังกล่าวข้างต้น จึงมีการเปลี่ยนแปลงด้านได้ไปที่คนศึกษาหรือศึกษาดูงานอาชีพ น้อย

2.4 ด้านการเป็นผู้นำ และเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับปานกลางซึ่งเมื่อพิจารณารายชื่อแล้ว ผู้สำเร็จหลักสูตรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงลักษณะหรือพฤติกรรม คือ สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ รับฟังคำตำหนิหรือข้อผิดพลาดของตนเองได้ เพิ่มขึ้นในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากการเข้ารับฝึกอบรมวิชาชีพ มีกิจกรรมเสริมหลักสูตร คือ การจัดตลาดนัดอาชีพ การแข่งขันทักษะ การจัดทัศนศึกษาอาชีพซึ่งผู้สำเร็จหลักสูตรต้องทำกิจกรรมหลายอย่างร่วมกัน อาทิ การออกบริการ การขายผลิตภัณฑ์ การจัดการ การดูแลสินค้าและผลิตภัณฑ์ ตลอดจนนั่งกรรมอยู่ด้วยกันรวมเป็นเวลาหลายสัปดาห์และในแต่ละรุ่นจะมีกิจกรรมดังกล่าวประมาณ 3-4 ครั้ง ทำให้ผู้สำเร็จหลักสูตรเกิดการเรียนรู้ที่จะสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ รับฟังคำตำหนิหรือข้อผิดพลาดของตนเองได้มากขึ้น นอกจากนี้จากการไปฝึกทักษะและปฏิบัติจริงนอกห้องเรียน จึงได้รับประสบการณ์ตรงซึ่งแตกต่างจากในห้องเรียน ต้องเผชิญกับปัญหาหลายรูปแบบทั้งในการทำงานร่วมกันเองและกับบุคคลภายนอก ตลอดจนการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าต่าง ๆ ผู้สำเร็จหลักสูตรจึงมีความเชื่อมั่นในตัวเองและกล้าแสดงออกเพิ่มขึ้น สำหรับการเป็นประธาน หัวหน้ากลุ่มหรือโครงการต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงน้อยเนื่องจากผู้สำเร็จหลักสูตร ส่วนมากยังอยู่ในวัยหนุ่มสาว (อายุ 15-20 ปี ร้อยละ 43.85) ซึ่งการเป็นประธานหรือหัวหน้านั้น สังคมชนบทมักยกย่องผู้อาวุโส ทำให้โอกาสการเป็นผู้นำมีน้อย อีกประการหนึ่งกลุ่มหรือสมาคม ในท้องถิ่นค่อนข้างมีน้อย ส่วนมากจะมีการรวมกลุ่มกันในหมู่บ้านบริเวณชายแดน ทำให้โอกาสในการเป็นประธานหรือหัวหน้า น้อยลงตามไปด้วย แต่อย่างไรก็ตาม กระบวนการฝึกอบรมวิชาชีพ อาจจะทำให้ผู้สำเร็จหลักสูตรเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในลักษณะของความเป็นผู้นำมากขึ้น เช่น ความเชื่อมั่นในตนเอง การทำงานร่วมกับผู้อื่น การรับฟังคำตำหนิ เป็นต้น

3. ด้านผลของ โครงการศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา
ของผู้สำเร็จหลักสูตรเกษตรครบวงจร

3.1 ด้านการประกอบอาชีพและเพิ่มพูนรายได้ โดยส่วนรวมผู้สำเร็จหลักสูตร
เกษตรครบวงจร มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงลักษณะหรือพฤติกรรมด้านนี้ ในระดับ
ปานกลาง ซึ่งเมื่อพิจารณารายชื่อแล้ว ผู้สำเร็จหลักสูตรเกษตรครบวงจรมีการเปลี่ยนแปลง คือมี
ความหวังและความมั่นใจในการประกอบอาชีพในระดับมาก สามารถขยายอาชีพหรือกิจการ
สามารถเพิ่มผลผลิต มีความสามารถในด้านการจัดการ การซื้อ-ขาย การโฆษณา มีเงินเก็บออม
และได้เข้ากลุ่มอาชีพในท้องถิ่นในระดับน้อย ทั้งนี้เนื่องจากภายหลังที่สำเร็จการฝึกอบรมไปแล้ว
ผู้สำเร็จหลักสูตรเกษตรครบวงจรได้มีความรู้ ความสามารถ ในวิชาชีพเกษตรกรรมมากขึ้น ทำให้
เกิดความหวัง ความมั่นใจในการที่จะประกอบอาชีพ อีกทั้งเชื่อมั่นว่าวิชาความรู้ที่ได้รับจากหลัก
สูตรนั้นจะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในท้องถิ่นได้เพราะเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นในชนบทซึ่งอาชีพ
เกษตรกรรมยังคงเป็นอาชีพหลักและในการเกิดความมั่นใจที่จะออกไปประกอบอาชีพนั้น จากงานวิ
จัยของลัดดา สุวรรณรัตน์ (2512) เรื่องแรงจูงใจ การเข้าศึกษาวิชาชีพและความมั่นใจ ที่จะ
ออกไปประกอบอาชีพของนักเรียนในโรงเรียน ประเภทการช่างอุตสาหกรรม ได้ระบุว่าความมั่น
ใจที่จะออกไปประกอบอาชีพนั้นน่าจะเกิดจากหลักสูตรและวิธีสอนของครู เป็นอันดับแรก วิธีสอนที่ดี
และเหมาะสมตรงกับความต้องการของผู้เรียนนั้น จะก่อให้เกิดความเข้าใจในวิชาเหล่านั้น ผลที่
ตามมาก็คือความมั่นใจในการประกอบอาชีพ และผลการวิจัยพบว่าความมั่นใจที่จะออกไปประกอบ
อาชีพนั้นเกิดจากหลักสูตรและวิธีสอนเป็นส่วนใหญ่จึงสอดคล้องกับความหวังและความมั่นใจในการ
ประกอบอาชีพของผู้สำเร็จหลักสูตรเกษตรครบวงจรดังกล่าวข้างต้น สำหรับพฤติกรรมที่มีการ
เปลี่ยนแปลงระดับน้อย คือ การขยายอาชีพหรือเพิ่มผลผลิต นั้นมีสาเหตุมาจาก ผู้สำเร็จ
หลักสูตรเกษตรครบวงจร ส่วนมากฐานะยากจนขาดแคลนทุนทรัพย์ ไม่มีที่ทำกินเป็นของตนเอง
(จากการสัมภาษณ์ วิไล เงินสมบัติ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บ้านหนองไผ่ หมู่ 5 ตำบลตาพระยา อำ
เภوتاพระยา จังหวัดปราจีนบุรี) จึงส่งผลให้การขยายอาชีพ หรือเพิ่มผลผลิต ค่อนข้างน้อย ซึ่ง
สอดคล้องกับงานวิจัยของยุทธนา ปิยะจันทร์ (2531) พบว่า กิจกรรมโครงการเพาะเห็ดมีผลต่อ
การเปลี่ยนแปลงของเยาวชน (อาชีพหลักของบิดาท่านา) น้อยที่สุดในด้านการเพิ่มขึ้นของผลผลิต
การรวมกลุ่มอาชีพเดียวกันในชุมชน

3.2 ด้านความผูกพันในท้องถิ่น โดยส่วนรวมผู้สำเร็จหลักสูตรเกษตรครบวงจร มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงลักษณะหรือพฤติกรรมด้านนี้ ในระดับปานกลาง ซึ่งเมื่อพิจารณารายชื่อแล้ว ผู้สำเร็จหลักสูตรเกษตรครบวงจรมีการเปลี่ยนแปลง คือ หวงแหนและเห็นคุณค่าของสาธารณสมบัติในท้องถิ่น เข้าร่วมกิจกรรมในวันหยุดตามประเพณีของหมู่บ้าน ตั้งใจที่จะอาศัยและประกอบอาชีพในท้องถิ่น ขวนขวายหางานทำหรือประกอบอาชีพในท้องถิ่นมากกว่ารับจ้างนอกท้องถิ่น และหาโอกาสช่วยงานของเพื่อนบ้านและวัดในระดับมาก เนื่องจากผู้สำเร็จหลักสูตรเกษตรครบวงจร ต้องอาศัยสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ เป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีพรวมทั้งการเรียนรู้ในอาชีพจากท้องถิ่นด้วย จึงมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่ง (Sense of Belonging) ซึ่ง บัวพันธ์ พรหมกิงและคณะ (2532) ได้ระบุว่า ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งนี้ คือ ความรู้สึกที่ตนเองผูกพัน เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะความรู้สึกผูกพันเกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่นจะทำให้เกิดลักษณะกระตือรือร้น ในการจะเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน จากเหตุผลเหล่านี้ ผู้สำเร็จหลักสูตรเกษตรครบวงจรจึงมีการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวในระดับมาก

3.3 ด้านการศึกษาต่อเนื่อง โดยส่วนรวมผู้สำเร็จหลักสูตรเกษตรครบวงจร มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงลักษณะหรือพฤติกรรมด้านนี้ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายชื่อแล้วผู้สำเร็จหลักสูตรเกษตรครบวงจร มีการเปลี่ยนแปลง คือต้องการที่จะแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร แสวงหาข่าวสารความรู้ ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของ กองแผนงาน และวิจัย (2524) กรมการศึกษาออกโรงเรียน ในการติดตามผลประเมินผลการอบรมเกษตรกร พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงของผู้ผ่านการอบรมคือ รู้จักขนขวายแสวงหาแหล่งความรู้และขอความช่วยเหลือเพิ่มขึ้น สำหรับข้อความที่มีการเปลี่ยนแปลงระดับน้อย เช่น การได้ไปทัศนศึกษา หรือศึกษาดูงานอาชีพ เข้าร่วมการฝึกอบรมโครงการอื่น ๆ และฟังการอภิปราย การสัมมนา การโต้วาที หรือการพูดคุยเป็นหมู่คณะนั้น จักต้องมีปัจจัยอื่น ๆ สนับสนุนจึงจะสามารถทำได้ เช่น โอกาส เวลา สถานที่ เงินทุนและผู้ชี้แนะ ซึ่งผู้สำเร็จหลักสูตรเกษตรครบวงจรค่อนข้างมีข้อจำกัด ในปัจจัยดังกล่าว จึงมีการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวในระดับน้อย

3.4 ด้านการเป็นผู้นำและเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชน โดยส่วนรวมผู้สำเร็จหลักสูตรเกษตรครบวงจร มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงลักษณะหรือพฤติกรรมในระดับปานกลาง ซึ่งเมื่อพิจารณารายชื่อแล้วผู้สำเร็จหลักสูตรเกษตรครบวงจร มีการเปลี่ยนแปลง คือสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ รับฟังคำตำหนิหรือข้อผิดพลาดของตนเองได้ ในระดับมาก เนื่องจากผู้สำเร็จหลักสูตรเกษตรครบวงจร มีกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ต้องปฏิบัติกันเป็นหมู่คณะ เช่น การออกตลาดนัดอาชีพ การทัศนศึกษาอาชีพ การแข่งขันทักษะ ตลอดจนการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในหอพัก เป็นระยะเวลา 4 เดือน ซึ่งมีระเบียบ กฎ ข้อบังคับ ต่าง ๆ ที่ต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด เช่น การอยู่เวร ทำความสะอาด การทำครัว การดูแล บริเวณหอพัก สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ส่งผลให้ผู้สำเร็จหลักสูตรเกษตรครบวงจรมีการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวในระดับมากสำหรับข้อความที่มีการเปลี่ยนแปลงระดับน้อย เป็นที่ทราบกันดีว่า ในสังคมชนบทมักยกย่องผู้อาวุโส ให้เป็นประธานหรือหัวหน้ากลุ่มมากกว่าผู้ที่เยาว์วัย อีกทั้ง ชมรม กลุ่ม หรือโครงการของหน่วยงานต่าง ๆ มิไม่ทั่วถึงทุกท้องถิ่น ดังนั้น โอกาสในการเป็นประธานหรือหัวหน้างานของผู้สำเร็จหลักสูตรเกษตรครบวงจร จึงมีน้อย จึงส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวน้อย และเยาวชน (อายุ 20-25 ปี) จะมีพฤติกรรมในการเป็นผู้นำมากกว่า (จากการสัมภาษณ์ นายวิชัย ทองเล็ก อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านบ้านคำเจริญ หมู่ที่ 10 ตำบลท่าเกษม อำเภอสระแก้ว จังหวัดปราจีนบุรี)

4. ด้านผลของการโครงการศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชาของผู้สำเร็จหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น

4.1 ด้านการประกอบอาชีพและเพิ่มพูนรายได้ โดยส่วนรวมแล้วผู้สำเร็จหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงลักษณะหรือพฤติกรรมด้านนี้ในระดับน้อย ซึ่งเมื่อพิจารณารายชื่อแล้ว ผู้สำเร็จหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นมีการเปลี่ยนแปลง คือ รู้จักช่องทางในการประกอบอาชีพ มีรายได้จากการประกอบอาชีพเดิม มีอาชีพเสริมหรืออาชีพรอง ลดรายจ่ายที่ต้องใช้ในชีวิตประจำวันลงได้ ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกองแผนงานและวิจัย กรมการศึกษานอกโรงเรียน ในการติดตามผลนักเรียนวิชาชีพหลักสูตรระยะสั้น ในโรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่พบว่ามีการนำวิชาชีพไปใช้ในชีวิตประจำวัน และช่วยประหยัดรายจ่าย

(สำนักงานปลัดกระทรวง, 2529) สำหรับข้อความที่มีการเปลี่ยนแปลง ระดับน้อย คือการขยาย อาชีพหรือกิจการ การเพิ่มผลผลิตหรือลูกค้า เนื่องมาจาก ผู้สำเร็จหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ไม่ได้ นำความรู้วิชาชีพไปประกอบอาชีพ ส่วนมากนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน จึงมีการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวในระดับน้อย

4.2 ด้านความผูกพันในท้องถิ่น โดยส่วนรวมผู้สำเร็จหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงลักษณะหรือพฤติกรรมด้านนี้ในระดับปานกลาง ซึ่งเมื่อ พิจารณารายข้อแล้ว ผู้สำเร็จหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น มีการเปลี่ยนแปลง คือห่วงแหนและเห็นคุณค่าของสาธารณสมบัติในท้องถิ่น เข้าร่วมกิจกรรมวันหยุดตามประเพณีของหมู่บ้าน ตั้งใจที่จะอาศัย และประกอบอาชีพในท้องถิ่นในระดับมาก สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของผู้ใหญ่แก้ว บ้านคำภา ผู้ใหญ่ บ้านบ้านคำเจริญ หมู่ที่ 10 ตำบลท่าเกษม อำเภอสระแก้ว จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งกล่าวว่าผู้สำเร็จ หลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น แม้จะออกไปทำงานรับจ้างนอกท้องถิ่น เมื่อถึงช่วงเทศกาล ก็จะกลับมา ร่วมงานของหมู่บ้านและวัด อีกทั้งได้พยายามหางานทำในหมู่บ้าน ก่อนที่จะออกไปรับจ้างนอก ท้องถิ่น ซึ่งแสดงถึงความตั้งใจที่จะอาศัยและประกอบอาชีพในท้องถิ่น

4.3 ด้านการศึกษาต่อเนื่อง โดยส่วนรวมแล้วผู้สำเร็จหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงลักษณะหรือพฤติกรรมด้านนี้ในระดับปานกลางซึ่งเมื่อพิจารณา รายข้อแล้ว ผู้สำเร็จหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น มีการเปลี่ยนแปลง คือ ต้องการที่จะแสวงหา ความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร ในระดับมาก เช่นเดียวกับผู้สำเร็จหลักสูตรเกษตรครบวงจร ทั้งนี้เนื่อง จากผู้สำเร็จหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น มีการเปลี่ยนแปลงเจตคติ คือรู้จักแสวงหาความรู้ เพิ่มขึ้น (กองแผนงานและวิจัย กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2524) และสอดคล้องกับงานวิจัย ของชลทิพย์ เอี่ยมสำอางค์ (2530) ได้กล่าวถึงสาเหตุของการเข้ารับบริการกิจกรรมโครงการ การศึกษานอกโรงเรียน เพราะต้องการเพิ่มพูนความรู้ จึงมีการเปลี่ยนแปลงด้านการแสวงหา ความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร ภายหลังการเข้ารับการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง

4.4 ด้านการเป็นผู้นำและเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการชมชน โดยส่วนรวมแล้วผู้สำเร็จ

หลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงลักษณะหรือพฤติกรรมด้านนี้ในระดับปานกลางซึ่งเมื่อพิจารณารายชื่อแล้ว ผู้สำเร็จหลักสูตรหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น มีการเปลี่ยนแปลง คือ สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ รับฟังคำตำหนิหรือข้อผิดพลาดของตัวเองได้ ระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากผู้สำเร็จหลักสูตรหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นมีกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ต้องปฏิบัติเป็นหมู่คณะ เช่น การออกตลาดนัดอาชีพ การจัดทัศนศึกษาอาชีพ นอกจากนี้ผู้สำเร็จหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นส่วนหนึ่งได้ใช้ชีวิตอยู่ในหอพักเป็นระยะเวลา 3 เดือน ซึ่งมีระเบียบ กฎข้อบังคับต่าง ๆ ที่ต้องปฏิบัติร่วมกัน เช่น การจัดเวร ทำความสะอาด การทำครัว สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ส่งผลให้ผู้สำเร็จหลักสูตรหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นมีการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวในระดับมาก

5. จากการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยผลทั้ง 4 ด้าน ระหว่างผู้สำเร็จหลักสูตรเกษตรครบวงจร และหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ในทุกด้าน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานและเมื่อจำแนกรายชื่อแล้ว พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 จำนวน 5 ข้อ คือ รู้จักช่องทางในการประกอบอาชีพ ได้รู้หนังสือหรืออ่านออกเขียนได้ ได้พบผู้ประกอบการ วิทยากรหรือผู้เชี่ยวชาญในวิชาชีพ มีโอกาสในการศึกษาต่อในทักษะที่ได้รับการฝึกอบรมมา และได้ไปทัศนศึกษาหรือดูงานอาชีพ โดยผู้สำเร็จหลักสูตรหลักสูตรเกษตรครบวงจร มีคะแนนเฉลี่ยมากกว่าผู้สำเร็จหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น และมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ที่ระดับ .01 จำนวน 4 ข้อ คือ หวงแหนและเห็นคุณค่าของสาธารณสมบัติในท้องถิ่น ร่วมฟังการประชุมชี้แจงในการประชุมของท้องถิ่นสามารถนั่งตนเองได้ในด้านการเงิน และเป็นสมาชิกกลุ่มหรือโครงการต่าง ๆ โดยผู้สำเร็จหลักสูตรหลักสูตรเกษตรครบวงจร มีคะแนนเฉลี่ยมากกว่าผู้สำเร็จหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ทั้งนี้เนื่องจากผู้สำเร็จ หลักสูตรเกษตรครบวงจรค่อนข้างมีความตั้งใจที่จะดำรงชีพในท้องถิ่นเพราะต้องอาศัยสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ เป็นปัจจัยสำคัญในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม กอรปกับเมื่อได้รับความรู้ที่จะช่วยพัฒนาอาชีพเกษตรกรรม ก็ย่อมนำความรู้นั้นไปปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เร็ม สงคง (2524) พบว่า เมื่อได้รับความรู้จากการฝึกอบรมไปแล้ว ผู้สำเร็จการฝึกอบรม คิดจะปฏิบัติตามหลักวิชาแผนใหม่ และบางส่วนได้ปฏิบัติไปบ้างแล้ว จึงทำให้รู้จักช่องทางในการประกอบอาชีพเพิ่มมากขึ้นและจากการเปลี่ยนแปลง การแสวงหาแหล่งความรู้เพิ่มขึ้น จึงส่งผลทำให้ได้พบผู้ประกอบ

การ วิทยากรหรือผู้เชี่ยวชาญในวิชาชีพ และมีโอกาสในการศึกษาต่อในทักษะที่ได้รับการฝึกอบรม มาซึ่งสามารถยืนยันได้จากคำถามปลายเปิด ในตอนที่ 3 ด้านการศึกษาต่อเนื่อง ข้อ 2 ผู้สำเร็จ หลักสูตรเกษตรครบวงจร มีการเปลี่ยนแปลง ได้เข้ารับการฝึกอบรมโครงการอื่น ๆ และเกี่ยวข้องกับวิชาการเกษตรมีจำนวน ถึง 6 โครงการ คือ โครงการวิชาการเกษตรหมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน โครงการปรับปรุงประสิทธิภาพข้าวโพดในเขตส่งออก โครงการยุวชนอุตสาหกรรม และเกษตรกรรม โครงการเลี้ยงไหม โครงการอบรมปลูกหน่อไม้ฝรั่ง และโครงการเลี้ยงวัว กษ. ในขณะที่ผู้สำเร็จหลักสูตรหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น มีเพียง 3 โครงการ ที่เกี่ยวข้องกับ วิชาชีพ ที่ได้รับการฝึกอบรมมา คือ โครงการยุวชนอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม โครงการ หัตถกรรม (ไม้กวาด) และโครงการช่างปูน ช่างเหล็กและเมื่อพิจารณาในข้อซึ่งแตกต่างกันอย่าง มีนัยสำคัญที่ระดับ .01 คือ หวงแหนและเห็นคุณค่าของสาธารณสมบัติในท้องถิ่น ร่วมฟังการประ ชุมหรือชี้แจงในการประชุมท้องถิ่น สามารถฟังตนเองได้ในด้านการเงิน และเป็นสมาชิก กลุ่มหรือ โครงการต่าง ๆ นั้น สามารถอธิบายได้ดังนี้ หลังจากสำเร็จการฝึกอบรมแล้ว ผู้สำเร็จหลักสูตร เกษตรครบวงจร ได้นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งต้องอาศัย ดิน น้ำ ป่าไม้ ตลอดจนปัจจัยสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น ย่อมเกิดความผูกพันในท้องถิ่นในแง่ของเจตคติ (Attitude) โดยมีความเต็มใจที่จะใช้วิจรรย์ญาณ และความสามารถอย่างเต็มที่ให้กับท้องถิ่น และความภักดีที่จะทำงานให้ท้องถิ่นหรือเต็มใจที่จะอุทิศบางสิ่งบางอย่างในตัวเอง เพื่อช่วยให้ท้องถิ่นมีความเจริญก้าวหน้า นั้นคือหวงแหนและเห็นคุณค่าของสาธารณสมบัติในท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้อง ตามความหมายของความผูกพันในงานวิจัยของ ว่าที่ ร.ต.ต. เชิดชัย คงวัฒนกุล (2530) ได้ อ้างไว้ และจากการเปลี่ยนแปลง แสวงหาแหล่งความรู้เพิ่มขึ้นได้ส่งผลให้ ผู้สำเร็จหลักสูตร หลักสูตรเกษตรครบวงจร ร่วมฟังการประชุมหรือชี้แจงในท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งเป็นสมาชิก กลุ่มหรือโครงการต่าง ๆ นอกจากนี้การที่ได้นำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในท้องถิ่น จึงเกิดมีรายได้ เพิ่มขึ้น สามารถฟังตนเองได้ในด้านการเงิน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พิชญ์ สมปอง (2519) พบว่าบทบาทในเชิงเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่สำคัญสูงสุดของผู้เข้ารับการฝึกอบรม เพื่อให้มี ความรู้ความสามารถเพิ่มรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ยุทธนา ปิยะจันทร์ (2531) ซึ่งพบว่า กิจกรรมโครงการเพาะเห็ด มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของ เยาวชนที่มีการศึกษาสูงกว่าชั้นประถมศึกษา มากที่สุด ในด้านความรู้จักแนวทางในการประกอบ

อาชีพซึ่งก่อให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ในการฝึกอบรมหลักสูตรเกษตรครบวงจรนั้น ผู้สำเร็จหลักสูตรได้ผ่านกระบวนการและกิจกรรมต่าง ๆ ในระหว่างฝึกอบรมเช่น การอยู่ร่วมกันในหอพัก การปฏิบัติงานภาคสนามด้วยกัน ตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ในลักษณะที่เป็นหมู่คณะอยู่เสมอ อีกทั้งในหลักสูตรยังเพิ่มหมวดวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ และหมวดวิชากิจกรรมเสริมหลักสูตร ซึ่งในหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นนั้น ผู้สำเร็จหลักสูตร ได้ผ่านกระบวนการและกิจกรรมทักษะวิชาชีพในลักษณะตามลำพังมากกว่า จะร่วมทำเป็นหมู่คณะและใช้ระยะเวลาในการฝึกอบรมสั้นกว่าหลักสูตรเกษตรครบวงจร จากรูปแบบการฝึกอบรมของทั้งสองหลักสูตรที่กล่าวมานี้ จึงทำให้เกิดความแตกต่างในผลทั้ง 4 ด้านของผู้สำเร็จหลักสูตรเกษตรครบวงจร และหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับโครงการศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับ โครงการศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา

จากการวิจัยพบว่า การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการทำงานในท้องถิ่น ของผู้สำเร็จหลักสูตร ที่ไม่สามารถนำไปใช้ได้เลย เป็นเพราะขาดแคลนทุนทรัพย์ ขาดอุปกรณ์ เครื่องมือ ไม่มีควมชำนาญพอ ไม่มีแรงจูงใจ สภาพแวดล้อมไม่อำนวย ไม่มีที่ทำกิน ขาดผู้นำ ไม่กล้าลงทุนกลัวไม่คุ้ม ประกอบอาชีพอื่น และไปศึกษาต่อจากเหตุผลเหล่านี้ มีอยู่ 4 ข้อ คือขาดทุนทรัพย์ ไม่มีควมชำนาญพอ ไม่มีแรงจูงใจ และขาดผู้นำ มีความเกี่ยวข้องกับหลักสูตร ซึ่งหากได้พิจารณาปรับปรุงแล้วจะช่วยให้ ผู้สำเร็จหลักสูตร สามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในท้องถิ่นได้มากขึ้น ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอแนะทางดังนี้

- ขาดทุนทรัพย์ ผู้สำเร็จหลักสูตรส่วนใหญ่มีฐานะยากจนและยังพึ่งพาการเงินกับผู้ปกครอง ฉะนั้นการที่จะลงทุนเพื่อนำความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพจึงเป็นเรื่องที่ไม่สามารถกระทำได้ทันทีถ้าหากผู้ปกครองมีฐานะดี ก็อาจจะทำได้บ้าง ฉะนั้นการที่จะส่งเสริมให้ผู้สำเร็จ

หลักสูตร สามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ ได้มากและต่อเนื่อง จำเป็นที่ต้องสนับสนุนปัจจัยด้านเงินทุน ซึ่งแม้ว่า ศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดนจังหวัดปราจีนบุรี จะมีกองทุนหมุนเวียน เพื่อเป็นทุนให้ผู้สำเร็จหลักสูตรก็ไปลงทุนก็ตาม แต่เนื่องจากประสบปัญหาเรื่องการติดตามเงินทุนและสภาพคล่องในการจัดการ ซึ่งทำให้กองทุนหมุนเวียน ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้สำเร็จหลักสูตรได้มากนัก ศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดนจังหวัดปราจีนบุรี ควรประสานงานขอความร่วมมือจากภาคเอกชนหรือองค์กรพัฒนาเอกชน ในการขอเงินทุน เพื่อสนับสนุนกองทุนหมุนเวียน หรือจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อหารายได้เสริมกองทุนหมุนเวียน เช่น ขายผลผลิตของนักศึกษา เปิดร้านบริการตัดเย็บเสื้อผ้า ร้านซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้า) หรือจัดงานประจำปีแสดงผลงานของนักศึกษา นอกจากนี้ควรจัดระบบการติดตามเงินทุนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อที่จะได้มีกองทุนหมุนเวียน อย่างต่อเนื่องและถึงแม้ในปี พ.ศ. 2535 กิจกรรมกองทุนหมุนเวียนจะยุติไปแล้วก็ตาม ผู้วิจัยเห็นว่าควรจะมีการดำเนินการต่อไป เนื่องจากเหตุผลความจำเป็นดังกล่าวข้างต้น

- ไม่มี ความชำนาญพอ จากการที่ผู้สำเร็จหลักสูตรให้เหตุผลว่า ไม่มี ความชำนาญพอ จึงไม่สามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ ได้นี้มีสาเหตุมาจาก ผู้สำเร็จหลักสูตร ไม่เชื่อถือในความสามารถหรือทักษะในวิชาชีพของตน จนไม่มีความมั่นใจพอที่จะนำไปใช้ในการประกอบอาชีพที่เป็นดังนี้ เพราะได้รับความรู้หรือฝึกทักษะ ในวิชาชีพจากการเข้ารับการฝึกอบรมไม่เพียงพอหรือตัวผู้สำเร็จหลักสูตรเองไม่มีความรู้ในวิชาชีพอย่างแท้จริง ซึ่งหากได้มีการปรับปรุงหลักสูตร โดยเพิ่มเนื้อหา ระยะเวลา และเน้นหนักในภาคปฏิบัติ รวมทั้งปรับปรุงเกณฑ์การวัดผลหรือทดสอบให้เหมาะสมแล้ว ผู้สำเร็จหลักสูตรจะมีความมั่นใจในความรู้ความสามารถของตัวเองมากขึ้น

- ไม่มีแรงจูงใจ เนื่องจากผู้สำเร็จหลักสูตรส่วนมากอยู่ในสังคมชนบท จึงประสบปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ เช่น สภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวย การดิ้อยความเจริญทางวัตถุ ขาดแหล่งความรู้ ข่าวสาร และเทคโนโลยี ตลอดจนผลตอบแทนต่ำ และเมื่อเปรียบเทียบกับสังคมในเมือง โดยเฉพาะด้านผลตอบแทนแล้ว ทำให้ผู้สำเร็จหลักสูตรจึงขาดความกระตือรือร้นหรือไม่มีแรงจูงใจ ในการนำวิชาชีพมาใช้ ประโยชน์ในท้องถิ่นของตน ดังนั้นหากในหลักสูตรการฝึกอบรมวิชาชีพ ได้มีการจัดประสบการณ์ที่มีส่วนเสริมสร้างแรงจูงใจ เช่น การเชิญวิทยากร ผู้ประสบผลสำเร็จในอาชีพของท้องถิ่น โดยเฉพาะเจ้าของกิจการหรือผู้ประกอบการอิสระ มาเป็นวิทยากร

หรือจัดทัศนศึกษาอาชีพ ที่แตกต่างกันในหลายพื้นที่ เช่น ในตัวเมือง ชนบทหรือถิ่นทุรกันดาร เพื่อที่ผู้สำเร็จหลักสูตรจะได้เห็นช่องทางในการที่จะนำวิชาชีพมาใช้ประโยชน์ได้หลากหลาย อีกทั้งเป็นการเพิ่มความมุ่งมั่นในการนำวิชาชีพไปใช้ด้วย เพราะผู้สำเร็จหลักสูตรเกิดความหวังในอันที่จะได้เห็นความก้าวหน้าในอาชีพของตนจากการได้พบผู้ประสบผลสำเร็จในอาชีพของท้องถิ่น และการทัศนศึกษาอาชีพดังกล่าว

- ชาติผู้แนะนำ ผู้สำเร็จหลักสูตรต้องการผู้ชี้แนะ ให้คำปรึกษา หรือติดตามผลภายหลังจากที่สำเร็จการฝึกอบรมวิชาชีพ อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพราะในการเรียนจากห้องเรียนกับสภาพชีวิตจริง นอกห้องเรียนนั้นไม่เหมือนกัน และบางครั้งเมื่อประสบปัญหาหรือพบอุปสรรคใหม่ ๆ เช่น ใช้เมล็ดพันธุ์ชนิดใหม่ เปลี่ยนพันธุ์ไก่หรือได้อุปกรณ์แบบใหม่ ซึ่งต่างจากในห้องเรียน ประกอบกับความด้อยประสิทธิภาพและขาดแหล่งความรู้ทางวิชาชีพในท้องถิ่น เมื่อนำไปปฏิบัติทดลองเองก็อาจเกิดการผิดพลาดเสียหายได้ง่าย หากชาติผู้แนะนำคอยช่วยเหลือ ผู้สำเร็จหลักสูตรจึงต้องการผู้แนะนำอย่างใกล้ชิดโดยเฉพาะในตอนต้นของการลงทุนประกอบการ ดังนั้นในหลักสูตรควรกำหนดให้มีการติดตามผลหรือนิเทศ ผู้สำเร็จหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง เป็นประจำทุก 3 เดือน หรือ 6 เดือน และจัดส่ง เอกสาร สิ่งพิมพ์ เกี่ยวกับวิชาชีพอย่างสม่ำเสมอ พร้อมทั้งมีตัวแทนจากศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดนจังหวัดปราจีนบุรี ปฏิบัติงานอยู่ในพื้นที่ เพื่อคอยชี้แนะ ให้คำปรึกษา ผู้สำเร็จหลักสูตรจะมีโอกาสนำวิชาชีพไปใช้ในประโยชน์ในท้องถิ่น มากขึ้น

ในด้านการปรับปรุงการจัดฝึกอบรมวิชาชีพของศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดนจังหวัดปราจีนบุรี เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าผู้สำเร็จหลักสูตรต้องการให้เพิ่มระยะเวลาในการอบรมมากที่สุด (ร้อยละ 19.42) โดยเพิ่มระยะเวลาจาก 3 เดือนเป็น 4-6 เดือน ซึ่งเป็นเวลาที่นานพอสมควร แต่อย่างไรก็ตาม อาจไม่ได้ผลดีกว่าหรือผลเท่ากัน หากไม่มีการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรหรือเนื้อหาให้มีความสอดคล้องมากขึ้นแต่ถ้าใช้เวลา 3 เดือนเท่าเดิม แล้วเพิ่มการปฏิบัติทักษะหรือกิจกรรมเสริมให้มากขึ้น และดูความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ตลาดแรงงานด้วย จะได้ผลต่อเนื่องดีกว่า นอกจากนี้ในการวางแผนจัดทำหลักสูตรวิชาชีพ ควรเชิญบุคลากรจากภาคเอกชน เช่น พ่อค้า นักธุรกิจ หรือผู้ประกอบการ มาร่วมในการจัดทำหลักสูตรวิชาชีพด้วย เพื่อผลทางด้านตลาด สำหรับเครื่องมือวิชาชีพในการฝึกอบรมไม่ทันสมัย และเป็นรุ่นเก่า

จึงทำให้เกิดข้อขัดข้องเมื่อผู้สำเร็จหลักสูตรไปพบเครื่องรุ่นใหม่ เพราะปัจจุบันเทคโนโลยีหรือเครื่องจักรกลใน อาชีพได้พัฒนาและเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ซึ่งหากศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดนจังหวัดปราจีนบุรี จะจัดซื้อเครื่องรุ่นใหม่ ในทุกสาขาวิชาชีพนั้น จะสิ้นเปลืองงบประมาณในการจัดซื้อมาก จึงควรขอความร่วมมือจากสถานประกอบการ หรือเจ้าของกิจการ เพื่อขอบริจาคหรือให้นักศึกษาได้ฝึกงานจากสถานประกอบการนั้น อย่างไรก็ตาม ถ้าหากผู้สำเร็จหลักสูตรมีพื้นฐานจากการฝึกอบรมมาดีแล้ว ก็ไม่น่าจะเป็นปัญหาเท่าใดนักในการนำความรู้ไปใช้กับเครื่องรุ่นใหม่ เพราะรูปแบบ วิธีการ ระบบกลไกต่าง ๆ ยังคงใช้หลักการเดียวกัน ในด้านสื่อการเรียนการสอน ผู้สำเร็จหลักสูตรเห็นว่าควรใช้ให้มากกว่านี้ โดยเพิ่มการฉายวิดีโอหรือสไลด์ประกอบการสอนในห้องเรียนเพราะจะช่วยเพิ่มความสนใจและเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ ตำราแบบเรียน คู่มือ ควรเป็นรูปแบบที่ง่าย และละเอียด และครูผู้สอน ซึ่งมีบางท่าน สอนเร็วไปไม่รู้ในเนื้อหาวิชาชีพจริง และบางท่านไม่สนใจจริงเมื่อนักศึกษาไม่เข้าใจก็ผ่านไป ทำให้นักศึกษาไม่มีความรู้ ความสามารถในวิชาชีพนั้นอย่างแท้จริง ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นเรื่องที่ควรได้รับการแก้ไขอย่างยิ่ง โดยการอบรมหรือส่งเสริมให้ครูผู้สอนวิชาชีพมีความชำนาญมากขึ้น เพิ่มค่าตอบแทนและสวัสดิการและคัดเลือกครูผู้สอนที่มีความรู้ ความสามารถ ในวิชาชีพอย่างแท้จริง เช่น มีประสบการณ์ในการทำงาน สาขาวิชาชีพนั้น อีกทั้งมีคุณสมบัติของความเป็นครู รวมทั้งมีการประเมินผลการสอนของครูวิชาชีพในแต่ละรุ่นด้วย

จากผลการวิจัยที่เกี่ยวกับผลของ โครงการศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ซึ่งพบว่า ผลด้านการประกอบอาชีพและเพิ่มพูนรายได้ ด้านความผูกพันในท้องถิ่น ด้านการศึกษาต่อเนื่องและด้านการเป็นผู้นำและเข้าร่วมพัฒนากิจกรรมของชุมชน ระหว่างผู้สำเร็จเกษตรครบวงจรและผู้สำเร็จหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ทั้ง 4 ด้าน โดยผู้สำเร็จหลักสูตรเกษตรครบวงจรมีค่าเฉลี่ยมากกว่าผู้สำเร็จหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ฉะนั้นจึงควรปรับปรุง และพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น โดยสอดแทรกกิจกรรมเสริมหรือกลุ่มสัมพันธ์ในระหว่างการฝึกอบรม เพื่อสร้างค่านิยมหรือปลูกฝังจิตสำนึกทางอ้อม ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเป็นผู้นำการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การสหกรณ์ กฎหมายแรงงาน การจัดการและตลาด ซึ่งการสอดแทรกสิ่งเหล่านี้ จะช่วยให้ผู้สำเร็จหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น มีพัฒนาการในตัวเองมากขึ้น

และส่งผลต่อการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในท้องถิ่น ได้ตามวัตถุประสงค์ของโครงการศูนย์ฝึกและ
พัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชาเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาผลใน
4 ด้านของโครงการศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา พบว่าด้านการ
ประกอบอาชีพและเพิ่มพูนรายได้ ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์สำคัญของโครงการศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพ
ราษฎรไทยบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ผู้สำเร็จหลักสูตรมีการเปลี่ยนแปลงด้านนี้ในระดับน้อย
และอีก 3 ด้าน คือความผูกพันในท้องถิ่น การศึกษาต่อเนื่อง และการเป็นผู้นำและเข้าร่วม
กิจกรรมพัฒนาชุมชน ผู้สำเร็จหลักสูตรมีการเปลี่ยนแปลงในระดับปานกลาง ผู้วิจัยเห็นว่าถ้าหาก
ผู้สำเร็จหลักสูตรมีการเปลี่ยนแปลงในด้านการประกอบอาชีพและเพิ่มพูนรายได้ในระดับมากหรือ
มากที่สุด แล้วจะส่งผลให้อีก 3 ด้าน มีการเปลี่ยนแปลงในระดับที่สูงขึ้นไปอีก ทั้งนี้เพราะมีงาน
วิจัยหลายเรื่องที่ยืนยันว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นตัวแปรสำคัญ ในการเปลี่ยนแปลงของผล ใน 3
ด้านดังกล่าว กล่าวคือ ด้านความผูกพันในท้องถิ่น จากการศึกษาของประดิษฐ์ ชาสสมบัติ (2517)
ในเรื่องการเคลื่อนย้ายแรงงานจากชนบทเข้าสู่เมือง และประโยชน์ที่มีต่ออุตสาหกรรม พบว่า
สาเหตุของการอพยพได้แก่รายได้เดิมต่ำไม่เพียงพอเช่นเดียวกับ โฆสิต บั้นเปี่ยมรัษฎ์ และคณะ
(2526) ซึ่งพบว่าสาเหตุที่สำคัญที่สุดของการเคลื่อนย้ายแรงงานเป็นผลมาจากด้านเศรษฐกิจ เช่น
การมีฐานะยากจน การไม่มีงานทำในหมู่บ้านและสอดคล้องกับ เญ็ญพร อีร์สวัสดิ์ (2513) พบว่า
ฐานะเศรษฐกิจ เป็นแรงผลักดันอันสำคัญให้เกิดความต้องการย้ายถิ่นสำหรับผู้มีฐานะเศรษฐกิจต่ำ
ด้านการศึกษาต่อเนื่อง ชูเพ็ญศรี วงศ์นุตรา (2514) ได้ศึกษาปัจจัยที่ทำให้เด็กวัยรุ่นในชนบท
เลือกทำงานหรือศึกษาต่อหลังจากการศึกษาภาคบังคับ การวิจัยสรุปได้ว่า ผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ
ดีสามารถส่งเสริมบุตรให้เรียนต่อมากกว่าผู้ที่มีฐานะเศรษฐกิจต่ำ นอกจากนี้องค์การศึกษา
วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ(UNESCO) ได้กล่าวถึงสาเหตุที่มีจำนวนผู้อ่านหนังสือ
ไม่ออกของโลก คือ ความยากจนและชนชั้นทางสังคม นั่นคือผู้ที่มีรายได้สูงและอยู่ในสังคมชั้นสูง
จะมีโอกาสทางการศึกษามากกว่าผู้ที่มีรายได้ต่ำ และด้านการเป็นผู้นำและเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนา
ชุมชน สุนทร ศรีปรัชญากุล (2521) ได้ศึกษาบทบาทของศูนย์เยาวชน ในการพัฒนาความเป็นผู้นำ
พบว่า เยาวชนที่มีฐานะเศรษฐกิจสูงมีการพัฒนาความเป็นผู้นำมากกว่าเยาวชนที่มีฐานะเศรษฐกิจต่ำ
และจากรายงานการวิจัยของ บัวพันธ์ พรรดกิงและคณะ(2532) พบว่า ระดับรายได้มีความสัมพันธ์
กับการเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญ จากผลการวิจัยเหล่านี้ จึงเป็นข้อยืนยันได้

ประการหนึ่งว่า การเปลี่ยนแปลงด้านการประกอบอาชีพและเพิ่มพูนรายได้สามารถต่อเนื่องไปยังผล
อีก 3 ด้านด้วย ฉะนั้นการที่ผู้สำเร็จหลักสูตรจะสามารถนำวิชาชีพไปใช้ให้เกิดประโยชน์ มีรายได้
เพิ่มขึ้นอย่างแท้จริง สิ่งที่สำคัญฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดน จังหวัดปราจีนบุรี ควร
ดำเนินการ คือ

1. วางแผนการพัฒนาอาชีพในระดับหมู่บ้าน ให้ชัดเจนว่าในท้องถิ่นใด ควรจะเน้น
อาชีพอะไรที่สอดคล้องกับสภาพภูมิศาสตร์และสังคม ตลอดจนนิสัยของประชาชนในท้องถิ่นนั้น เช่น
ที่บ้านหนองไผ่ สภาพแวดล้อม ไม่เอื้ออำนวยต่อการเพาะปลูก แต่เหมาะกับการเลี้ยงสัตว์ หลัก
สูตรเกษตรครบวงจรจึงควรเน้นการเลี้ยงสัตว์ให้กับนักศึกษา ที่มาจากละแวกนั้น เพื่อที่ผู้สำเร็จ
หลักสูตรจะได้นำความรู้ไปใช้ในท้องถิ่นได้จริง และมีรายได้เพิ่มขึ้น หรือบ้านคำเจริญ ไม่มีช่าง
เคาะแผ่นสิริธ ควรเปิดหลักสูตรนี้ในหมู่บ้าน ซึ่งมีผู้ต้องการใช้บริการมาก เป็นต้น นอกจากนี้ ควร
เชิญบุคคลภายนอก เช่น พ่อค้า นักธุรกิจ นายธนาคาร หรือผู้เชี่ยวชาญ มาร่วมวางแผนการจัดทำ
หลักสูตรให้สอดคล้องกับตลาดและธุรกิจเอกชน ทั้งนี้เพื่อผลทางด้านการประกอบอาชีพและเพิ่มพูน
รายได้
2. เตรียมโครงการสนับสนุน ทั้งด้านงบประมาณและวิชาการ ตลอดจนวัสดุ อุปกรณ์
เพื่อการอาชีพนั้น ๆ ให้พร้อม โดยประสานงานหรือขอความร่วมมือจากภาคเอกชนและหน่วยงาน
ต่าง ๆ โดยจัดตั้งโรงงาน สถานประกอบการ หรือเปิดกิจการในพื้นที่เพื่อให้ผู้สำเร็จหลักสูตร ได้
มีโอกาสนำความรู้ไปใช้ในท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องและป้องกันการย้ายถิ่น
3. จัดระบบการติดตาม และประเมินผล ผู้สำเร็จหลักสูตรในแต่ละรุ่น โดยการออก
นิเทศ หรือมีตัวแทนของศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดนจังหวัดปราจีนบุรี อยู่ใน
พื้นที่เพื่อคอยแนะนำหรือให้ความช่วยเหลือได้ทันทั่วทั้งหรือประสานงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีเจ้า
หน้าที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ เช่นกรมส่งเสริมการเกษตร กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม

สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท (รพช.) เพื่อร่วมกันดำเนินการช่วยเหลือผู้สำเร็จหลักสูตรได้อย่างจริงจัง

4. เนื่องจากครูผู้สอน ตลอดจนบุคลากร และเจ้าหน้าที่เป็นทรัพยากรสำคัญในการหล่อหลอมให้ผู้สำเร็จมีคุณลักษณะและความรู้ความสามารถ เพียงพอและพร้อมที่จะออกไปประกอบอาชีพ โดยเฉพาะครูผู้สอน ซึ่งรับผิดชอบการถ่ายทอดวิชาชีพระยะตรง และในการฝึกอบรมวิชาชีพนั้น สิ่งที่คุณครูผู้สอนจำเป็นต้องตระหนักเป็นอย่างมากคือการแสดงฝีมือหรือทักษะในวิชาชีพ ครูผู้สอนจึงควรมีความรู้ความสามารถในเชิงทักษะควบคู่ไปกับภาคทฤษฎี อีกทั้งมีเจตคติที่ดีต่อการสอนวิชาชีพระยะตรง ตลอดจนมีความเข้าใจในปรัชญาการสอนผู้ใหญ่หรือการศึกษาออกโรงเรียน ซึ่งแตกต่างไปจากการสอนในระบบโรงเรียน

ฉะนั้น ศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดนจังหวัดปราจีนบุรี ควรเปิดโอกาสหรือส่งเสริมให้ครูผู้สอนวิชาชีพได้รับ การศึกษาอบรม เพื่อพัฒนาคุณภาพของตนเองอยู่เสมอ ซึ่งจะส่งผลให้ผู้สำเร็จหลักสูตรได้ความรู้ เกิดทักษะและความสามารถจริงในวิชาชีพนั้นตามไปด้วย

5. จากการที่ผู้สำเร็จหลักสูตร มีการเปลี่ยนแปลงด้านได้เข้ากลุ่มอาชีพในท้องถิ่นระดับน้อยโดยมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าทุกข้อนี้เป็นข้อที่คุณศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดนจังหวัดปราจีนบุรี ควรพิจารณาเพิ่มเติมในหลักสูตรจำเป็นต้องมีการสอดแทรก กิจกรรมเสริม ประเภทใดที่จะสร้างพื้นฐานหรือกระตุ้นจิตสำนึกให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม มองเห็นความสำคัญของการรวมกลุ่มอาชีพ ซึ่งมีคุณค่าและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการประกอบอาชีพในท้องถิ่น เพราะช่วยเพิ่มพูนรายได้ในการประกอบอาชีพเป็นอย่างมาก และช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ของผู้ประกอบการ เช่น ปัญหาการผลิต ปัญหาการตลาด ตลอดจนคุ้มครองผลประโยชน์ต่าง ๆ นอกจากนี้ การรวมกลุ่มอาชีพยังช่วยส่งเสริมความร่วมมือบนพื้นฐานแห่งความเสมอภาค ความสามัคคี และการปกครองระบบประชาธิปไตยเพราะเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนสมัครใจและดำเนินงานแบบเสมอภาค อย่างเท่าเทียมกันทุกคน ผู้วิจัยเห็นว่ากิจกรรมเสริมที่จะสร้างพื้นฐานและปลูกฝังการรวมกลุ่ม ได้แก่ การจัดแข่งขันกีฬา โครงการค่ายฤดูร้อน การจัดตั้งชมรมหรือกลุ่มในระหว่างการฝึกอบรมวิชาชีพ เช่นกลุ่มโต้วาที กลุ่มอนุรักษ์ กลุ่มศิลปะพื้นบ้าน เป็นต้น กิจกรรมเสริมเหล่านี้น่าจะมีส่วนช่วยสร้าง

พื้นฐานหรือกระตุ้นจิตสำนึกในการร่วมหรือเข้ากลุ่มอาชีพของผู้สำเร็จหลักสูตรได้บ้างและควรจัดส่งเจ้าหน้าที่ของศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดนจังหวัดปราจีนบุรีลงไปในพื้นที่ เพื่อกระตุ้นให้คำแนะนำหรือเป็นที่ปรึกษาในการรวมกลุ่ม แก่ผู้สำเร็จหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยในเรื่องที่คล้ายคลึงกันอีก ในรูปแบบการศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) ซึ่งจะทำให้ได้รายละเอียด ในการเปลี่ยนแปลงของผู้สำเร็จหลักสูตรได้ชัดเจนและแน่นอนยิ่งขึ้น โดยศึกษาความเป็นมาเกี่ยวกับสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้สำเร็จหลักสูตร ก่อนเข้ารับการฝึกอบรมว่ามีสภาพอย่างไร เพื่อเป็นมาตรฐานวัดการเปลี่ยนแปลงภายหลังการฝึกอบรมแล้ว ซึ่งต้องใช้เวลาในการศึกษาเป็นเวลานาน ตั้งแต่ก่อนเข้ารับการอบรมและภายหลังจากสำเร็จการฝึกอบรมไปแล้ว

2. ควรมีการติดตามผลของผู้สำเร็จหลักสูตรในแต่ละรุ่นเป็นระยะ ๆ อย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำผลมาใช้ในการปรับปรุงการจัดฝึกอบรมของรุ่นต่อไป โดยเฉพาะผู้สำเร็จหลักสูตรเกษตรครบวงจร ซึ่งเป็นผลผลิตที่สำคัญ ที่ชี้ให้เห็นถึง การบรรลุเป้าหมายของโครงการศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา

3. ควรมีการวิจัยเปรียบเทียบ ประเภทของหมู่บ้านของผู้สำเร็จหลักสูตร เช่น หมู่บ้านป้องกันตนเองชายแดน ซึ่งเป็นหมู่บ้านล่อแหลมและอยู่ติดชายแดนมากที่สุด หมู่บ้านอาสาพัฒนา และป้องกันตนเอง และหมู่บ้านปกติ เพื่อที่จะได้นำผลมาใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงกิจกรรมให้สอดคล้องในแต่ละพื้นที่

4. ควรมีการวิจัยในเรื่องนี้ของหน่วยงานอื่น ๆ ซึ่งจัดการศึกษาออกโรงเรียนด้านอาชีพแก่ประชาชนบริเวณชายแดน เพื่อนำผลมาเปรียบเทียบหรือเป็นข้อมูลมาใช้ประโยชน์ ในการพัฒนาอาชีพ ของประชาชนราษฎรไทยบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ต่อไป